

PRZEMYSŁAW WOŁOWSKI*

UPADŁOŚĆ KONSUMENCKA NA PODSTAWIE NOWELIZACJI USTAWY PRAWO UPADŁOŚCIOWE I NAPRAWCZE Z DNIA 29 SIERPNIĄ 2014 R.

WPROWADZENIE

Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych¹ wprowadziła do polskiego systemu prawa postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej² (tzw. upadłość konsumencka).

W praktyce przyjęte rozwiązania normatywne w zakresie upadłości konsumenckiej nie przyniosły spodziewanych przez ustawodawcę oraz społeczeństwo efektów i liczba ogłoszonych upadłości wobec konsumentów³ jest znikoma⁴.

* Autor jest doktorem, referendarzem sądowym w Sądzie Rejonowym dla Warszawy–Mokotowa.

¹ Ustawa z dnia 5 grudnia 2008 r. (Dz. U. Nr 234, poz. 1572).

² Art. 491¹–491¹² ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. (tekst jedn. Dz. U. z 2012 r. poz. 1112 ze zm.); dalej: p.u.n.

³ Pojęcie konsumenta na gruncie prawa upadłościowego i naprawczego nie jest tożsame z definicją konsumenta z art. 22¹ k.c. Przez konsumenta według przepisów prawa upadłościowego i naprawczego należy rozumieć osobę fizyczną, która w chwili ogłoszenia jej upadłości nie prowadziła działalności gospodarczej ani zawodowej. Zob. W. Głodowski, A. Hrycaj: *Zakres podmiotowy i podstawy ogłoszenia „upadłości konsumenckiej”*, Państwo i Prawo 2010, z. 2, s. 73. Należy jednak pamiętać, iż z analizy art. 491¹ p.u.n. i działu II tytułu I części pierwszej prawa upadłościowego i naprawczego wynika, że postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej nie ma zastosowania do osób fizycznych, które nie prowadzą działalności gospodarczej, a którym ustawodawca przyznał zdolność upadłościową w zakresie upadłości przedsiębiorców, i są to: 1) wspólnicy osobowych spółek handlowych, którzy ponoszą odpowiedzialność za zobowiązania spółki bez ograniczenia całym swoim majątkiem; 2) wspólnicy spółki partnerskiej; 3) zmarły przedsiębiorca (osoba fizyczna), w stosunku do którego złożono wniosek o ogłoszenie upadłości w terminie roku od dnia jego śmierci; 4) osoby fizyczne, które były przedsiębiorcami, a od zaprzestania prowadzenia przez nie działalności gospodarczej i od dnia wykreślenia z właściwego rejestru nie upłynął rok (reguła ta ma również odpowiednie zastosowanie do wspólników osobowych spółek handlowych); 5) osoby fizyczne, które faktycznie prowadziły działalność gospodarczą, nawet wówczas, gdy nie dopełniły obowiązku jej zgłoszenia we właściwym rejestrze. Tak R. Lewandowski, P. Wołowski: *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2011, s. 257.

⁴ Źródło: informacja prezentowana przez Zespół Rzecznika Praw Obywatelskich na konferencji „Wokół upadłości konsumenckiej — ocena założeń i praktyki”, Kraków, 30 marca 2012 r.

Ustawodawca, dostrzegając powyższy problem na mocy ustawy z dnia 29 sierpnia 2014 r. o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych⁵, znowelizował przepisy regulujące postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej, które zostaną omówione w niniejszej publikacji.

1. CELE UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ

W latach siedemdziesiątych XX w. w doktrynie prawa upadłościowego Stanów Zjednoczonych Ameryki narodziła się tendencja do stworzenia postępowania przyjaznego dłużnikowi, której celem jest możliwość podjęcia ponownej próby zdobycia majątku przez niego (tzw. *fresh start*)⁶. Środkiem do osiągnięcia powyższego celu jest uwolnienie dłużnika od niespłaconych długów poprzez ich umorzenie. Powyższy trend również dotarł do Polski, gdzie polski ustawodawca wraz z wejściem w życie prawa upadłościowego i naprawczego umożliwił osobie fizycznej uwolnienie się od reszty niespłaconych długów. Z procedury oddłużeniowej unormowanej w art. 369–370 p.u.n. może skorzystać osoba fizyczna posiadająca zdolność upadłościową w zakresie „upadłości przedsiębiorców”⁷. Następnym krokiem ustawodawcy w zakresie możliwości oddłużenia dłużnika było wprowadzenie w 2009 r. postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej.

Ustawodawca w 2009 r. założył, że instytucja upadłości konsumenckiej miała do osiągnięcia dwa zasadnicze cele. Pierwszy cel to zaspokojenie w jak największym stopniu wszystkich wierzycieli upadłego dłużnika⁸. Cel ten jest tożsamy z funkcją windykacyjną prawa upadłościowego⁹. Drugi cel to oddłużenie upadłego, który sprowadza się do umorzenia niezaspokojonych w drodze przeprowadzonego postępowania upadłościowego zobowiązań dłużnika, bowiem możliwość przeprowadzenia postępowania upadłościowego w sprawach osób fizycznych nieprowadzących

⁵ Ustawa z dnia 29 sierpnia 2014 r. (Dz. U. poz. 1306).

⁶ Szerzej P. Tereszkievicz: *Postępowanie upadłościowe i oddłużeniowe dla konsumentów w Stanach Zjednoczonych i niektórych krajach europejskich*, Transformacje Prawa Prywatnego 2000, nr 1–2, s. 102 i n.

⁷ Szerzej M. Porzycki: *Umorzenie długów w postępowaniu upadłościowym*, Transformacje Prawa Prywatnego 2006, nr 1, s. 74 i n.; P. Wołowski: *Zróźnicowanie pozycji prawnej upadłego w procesie oddłużenia (w:) Z zagadnień współczesnego prawa polskiego*, pod red. A. Doczekalskiej, Warszawa 2011, s. 115 i n.

⁸ R. Lewandowski, P. Wołowski: *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 257.

⁹ Szerzej na temat funkcji windykacyjnej prawa upadłościowego np. zob. K. Flaga-Gieruszyńska: *Prawo upadłościowe i naprawcze*, Warszawa 2009, s. 18; W. Głodowski: *Pozycja prawna wierzyciela w postępowaniu upadłościowym*, Poznań 2002, s. 15; P. Janda: *Zaspokojenie roszczeń wierzycieli jako cel postępowania upadłościowego*, Państwo i Prawo 2005, z. 10, s. 63 i n.; J. Kruczałak–Jankowska: *Ogłoszenie upadłości. Skutki dotyczące zobowiązań w krajowym i transgranicznym postępowaniu upadłościowym*, Warszawa 2010, s. 20 i 21; M. Pannert: *Cele prawa upadłościowego i naprawczego*, Radca Prawny 2008, nr 6, s. 54 i n.; F. Zedler: *Prawo upadłościowe i naprawcze w zarysie*, Kraków 2004, s. 44.

działalności gospodarczej ma pozwolić dłużnikom, którzy popadli w stan niewypłacalności bez swej winy, rozpocząć życie na nowo z „czystą kartą”¹⁰. Przy czym ze struktury postępowania upadłościowego w sprawach osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej oraz faktu, że do tego postępowania odpowiednio miała zastosowanie dyrektywa z art. 2 p.u.n.¹¹, wynikało, że cel windykacyjny miał pierwszeństwo przed celem oddłużeniowym. W konsekwencji oddłużenie osoby fizycznej w ramach upadłości konsumenckiej możliwe było tylko po zrealizowaniu celu windykacyjnego.

Ustawodawca w zakresie upadłości konsumenckiej na mocy nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. odchodzi od hierarchii celów postępowania upadłościowego określonych w art. 2 p.u.n., który daje prymat zaspokojeniu wierzycieli. W tym celu w art. 2 p.u.n. dodał ust. 2, który stanowi, że postępowanie uregulowane ustawą wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej należy prowadzić tak, aby umożliwić umorzenie zobowiązań upadłego niewykonanych w postępowaniu upadłościowym, a jeśli jest to możliwe — zaspokoić roszczenia wierzycieli w jak najwyższym stopniu.

Przedmiotowa zmiana na pierwszy plan wysunęła możliwość umorzenia niezaspokojonych zobowiązań dłużnika. Przy czym oddłużenie upadłego konsumenta może zostać zrealizowane nawet bez zaspokojenia roszczeń wierzycieli w jak najwyższym stopniu.

Oznacza to, że upadłość konsumencka została oparta na założeniu aksjologicznym, które oddaje istotę tego postępowania.

2. PODSTAWA OGŁOSZENIA UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ

Podstawą ogłoszenia upadłości konsumenckiej jest wystąpienie stanu niewypłacalności osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej w rozumieniu art. 11 ust. 1 p.u.n., który stanowi, że dłużnika uważa się za niewypłacalnego, jeżeli nie wykonuje swoich wymagalnych zobowiązań pieniężnych. Dotychczasowa regulacja do ogłoszenia upadłości osoby fizycznej nieprowadzącej działalności gospodarczej wymagała, aby dłużnik posiadał co najmniej dwóch wierzycieli (art. 1 ust. 1 p.u.n.)¹².

¹⁰ Por. Uzasadnienie do ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe i naprawcze oraz ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (Dz. U. z 2008 r. Nr 234, poz. 1572), s. 12.

¹¹ Tzw. zasada optymalizacji. Szerzej np. D. Chrapoński: *Wylączenia z masy upadłości*, Warszawa 2010, s. 14 i n.; P. Horosz: *Wierzytelności zabezpieczone prawami zastawniczymi w upadłości likwidacyjnej*, Warszawa 2013, s. 83 i 85; J. Kruczałak–Jankowska: *Ogłoszenie upadłości...*, *op. cit.*, s. 25 i 26; R. Lewandowski, P. Wołowski: *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 29 i 30; Uzasadnienie do prawa upadłościowego i naprawczego, s. 101; F. Zedler: *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 49.

¹² Por. uchwała SN z dnia 27 maja 1993 r., III CZP 61/93, OSNC 1994, nr 1, poz. 7; wyrok WSA w Warszawie z dnia 9 października 2009 r., III SA/Wa 496/09, LEX nr 574028.

Ustawodawca na mocy nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. wprowadził *novum*, które sprowadza się do możliwości wszczęcia postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej w przypadku, gdy niewypłacalny podmiot ma tylko jednego wierzyciela (art. 1 ust. 1 pkt 2 w zw. z art. 491² ust. 2 p.u.n.).

Uzasadnieniem powyższego rozwiązania jest to, że „potrzeba oddłużenia i przemawiające za nią argumenty społeczne wynikają z samego stanu niewypłacalności, niezależnie od ilości wierzycieli”¹³. W tym miejscu należy odróżnić instytucje upadłości od instytucji oddłużenia. Ogłoszenie upadłości stanowi warunek *sine qua non* do oddłużenia upadłego konsumenta. W związku z powyższym niemożliwe jest oddłużenie upadłego konsumenta bez ogłoszenia upadłości.

O ile samą możliwość oddłużenia niewypłacalnych konsumentów w przypadku, gdy mają tylko jednego wierzyciela, można uznać za uzasadnioną, o tyle samo uregulowanie przedmiotowego zagadnienia w ramach ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze oraz możliwość ogłoszenia upadłości konsumenckiej w stosunku do osoby fizycznej, która ma tylko jednego wierzyciela, może budzić kontrowersje.

Przyjęcie przedmiotowego rozwiązania klóci się z istotą upadłości, którą cechą charakterystyczną jest to, że nie mamy do czynienia tylko z jednym wierzycielem, ale z wieloma wierzycielami¹⁴. W literaturze przedmiotu wyrażono pogląd, że upadłość ma zasadniczo racje bytu tam, gdzie istnieje potrzeba zapobiegania zaspokojeniu niektórych tylko wierzycieli z uszczerbkiem dla innych¹⁵. W związku z tym upadłość zasadniczo sprowadza się do określonej prawem procedury wszczynanej w razie niewypłacalności dłużnika, polegającej w głównej mierze na wspólnym dochodzeniu roszczeń przez wszystkich jego wierzycieli¹⁶, a tryb dochodzenia roszczeń w ramach postępowania upadłościowego nazywa się egzekucją generalną (uniwersalną)¹⁷.

Dlatego też optymalnym rozwiązaniem powinno być wyłączenie z ustawy Prawo upadłościowe i naprawcze przepisów dotyczących procedury oddłużeniowej konsumentów do odrębnej ustawy¹⁸ oraz zmiana nazwy procedury z „postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej” na przykład na „postępowanie oddłużeniowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej”.

¹³ Rekomendacje Zespołu Ministra Sprawiedliwości do spraw Nowelizacji Prawa Upadłościowego i Naprawczego, Warszawa 2012, s. 263.

¹⁴ K. Flaga-Gieruszyńska: *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 19.

¹⁵ J. Sobkowski: *Istota i znaczenie upadłości w polskim systemie prawnym*, *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny* 1974, z. 3, s. 247.

¹⁶ M. Szydło: *Jurysdykcja krajowa w transgranicznych sprawach upadłościowych w Unii Europejskiej*, Warszawa 2009, s. 41.

¹⁷ J. Sobkowski: *Istota...*, *op. cit.*, s. 244 i n.

¹⁸ Rekomendacje..., *op. cit.*, s. 264.

3. PODSTAWY ODDALENIA WNIOSKU O OGŁOSZENIE UPADŁOŚCI KONSUMENCKIEJ

Dotychczasowa treść art. 491³ ust. 1 p.u.n. stanowiła, że sąd oddała wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli niewypłacalność dłużnika nie powstała wskutek wyjątkowych i niezależnych od niego okoliczności, w szczególności w przypadku gdy dłużnik zaciągnął zobowiązanie, będąc niewypłacalnym, albo do rozwiązania stosunku pracy dłużnika doszło z przyczyn leżących po stronie pracownika lub za jego zgodą. *Ratio legis* powyższego unormowania sprowadzało się do tego, że upadłość konsumencka miała być przywilejem dla dłużnika i w związku z tym postępowanie to mogło być prowadzone w stosunku do osób, które stały się niewypłacalne wskutek wyjątkowych i niezależnych od nich okoliczności¹⁹.

Przedmiotowa regulacja w znaczący sposób zawężyła krąg podmiotowy osób fizycznych, w stosunku do których mogło zostać wydane przez sąd postanowienie o ogłoszeniu tzw. upadłości konsumenckiej. W konsekwencji regulacja ta była zbyt restrykcyjna. Ponadto zastosowanie jej w praktyce mogło budzić wiele kontrowersji z uwagi na posłużenie się przez ustawodawcę mało ostrymi i wielce ocennymi kryteriami przy ustalaniu okoliczności powstania niewypłacalności²⁰.

Powyższy mankament dostrzegł również ustawodawca, który zmodyfikował omawianą regulację. Obecnie sąd oddała wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli dłużnik doprowadził do swojej niewypłacalności lub istotnie zwiększył jej stopień umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa (art. 491⁴ ust. 1 p.u.n.). Powyższe rozwiązanie należy ocenić aprobująco, gdyż w znaczący sposób nie będzie zawężać zakresu podmiotowego instytucji upadłości konsumenckiej, w ramach której możliwe będzie oddłużenie dłużnika przy jednoczesnym zabezpieczeniu interesów wierzycieli przed możliwością oddłużenia osoby fizycznej, która ponosi odpowiedzialność za własną niewypłacalność. Ponadto ustawodawca w treści art. 491⁴ ust. 1 p.u.n. posłużył się terminami, które od dawna funkcjonują w polskim systemie prawnym (tj. umyślnie lub wskutek rażącego niedbalstwa). Oznacza to, że interpretacja art. 491⁴ ust. 1 p.u.n. co do zasady powinna być jednolita.

Uzupełnieniem powyższej regulacji jest modyfikacja i ograniczenie podstaw do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości z dotychczasowego art. 491³ ust. 2 p.u.n.²¹

¹⁹ Por. Uzasadnienie do ustawy o zmianie ustawy — Prawo upadłościowe..., *op. cit.*, s. 3 i 4.

²⁰ W literaturze przedmiotu do wyjątkowych i niezależnych od dłużnika przyczyn powstania jego stanu niewypłacalności zalicza się w szczególności klęski żywiołowe, nagły wzrost inflacji, przewlekłą chorobę dłużnika, utratę całości lub znacznej części majątku wskutek przestępstwa lub innych niezależnych od dłużnika zdarzeń losowych. Por. R. Adamus, A.J. Witosz, A. Witosz: *Upadłość konsumencka. Komentarz praktyczny*, Warszawa 2009, s. 62; W. Głodowski, A. Hrycaj: *Zakres podmiotowy...*, *op. cit.*, s. 78; S. Gurgul: *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej — cz. I*, Monitor Prawniczy 2009, nr 10, s. 531; P. Sokal: *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej*, Przegląd Prawa Egzekucyjnego 2009, nr 8, s. 79 i n.

²¹ Zgodnie z dotychczasową treścią art. 491³ ust. 2 p.u.n. sąd oddała wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli w stosunku do dłużnika w okresie 10 lat przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości: 1) prowadzono postę-

Przesłanki te zostały ograniczone do przypadków wskazujących na nierzetelność dłużnika²². Jest to konsekwencją tego, że w założeniu ustawodawcy „miarodajne dla oceny dopuszczalności wszczęcia procedury oddłużenia winno być jedynie zaistnienie stanu niewypłacalności w okolicznościach niezawinionych od dłużnika oraz zgodne z prawem i rzetelne zachowanie się upadłego konsumenta w poprzednio prowadzonych postępowaniach upadłościowych lub oddłużeniowych, jeżeli z obiektywnych względów nie doprowadziły one do skutecznego umorzenia jego zobowiązań”²³.

Ustawa w niektórych przypadkach²⁴ umożliwia sądowi uwzględnienie wniosku o ogłoszenie upadłości mimo zaistnienia podstaw do oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Zasadniczą przesłankę w tym zakresie stanowią względy słusnościowe lub względy humanitarne. Są to klauzule generalne, które przy rozstrzygnięciu sprawy pozwolą sądowi na ocenę całokształtu okoliczności danej sprawy. W szczególności sąd będzie musiał ocenić szczególne okoliczności, które wypełniają przedmiotowe klauzule generalne. W związku z tym względy słusnościowe i względy humanitarne wyznaczają granice podstaw nieuwzględnienia wniosku o ogłoszenie upadłości.

Jeżeli spełniona jest podstawa oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości określona w art. 491⁴ ust. 3 p.u.n. (tj. w okresie 10 lat przed dniem zgłoszenia wniosku w stosunku do dłużnika prowadzono postępowanie upadłościowe, w którym umorzono całość lub część jego zobowiązań), sąd jest zobligowany do uwzględnienia wniosku o ogłoszeniu upadłości pod warunkiem, że do niewypłacalności dłużnika lub zwiększenia jej stopnia doszło pomimo dochowania przez dłużnika należytej staranności. Przez należytą staranność należy rozumieć wzorzec postępowania (tj. pewnego modelu postępowania, zwanego też miernikiem staranności), powiązanego z konkretnym typem stosunków. Wzorzec ten oznacza „staranność ogólnie wymaganą w stosunkach danego rodzaju”, czyli staranność przyjętą powszechnie

powanie upadłościowe lub inne postępowanie, w którym umorzono całość lub część jego zobowiązań albo w którym zawarto układ, lub 2) prowadzono postępowanie upadłościowe, w którym nie zaspokojono wszystkich wierzycieli, a dłużnik po zakończeniu lub umorzeniu postępowania zobowiązań swych nie wykonał, lub 3) prowadzono postępowanie upadłościowe według przepisów tytułu niniejszego, jeżeli postępowanie to zostało umorzone z innych przyczyn niż na wniosek wszystkich wierzycieli, lub 4) czynność prawna dłużnika została prawomocnie uznana za dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli. Szerzej np. K. Michalak: *Ogłoszenie upadłości osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej na podstawie znowelizowanej ustawy prawo upadłościowe i naprawcze*, Transformacje Prawa Prywatnego 2009, nr 3–4, s. 81 i n.; O. Zachmielewska: *Upadłość konsumencka w świetle domniemania racjonalności ustawodawcy*, Państwo i Prawo 2010, z. 11, s. 96 i n.

²² Zgodnie z treścią art. 491⁴ ust. 2 p.u.n. sąd oddala wniosek o ogłoszenie upadłości, jeżeli w okresie 10 lat przed dniem zgłoszenia wniosku: 1) w stosunku do dłużnika prowadzono postępowanie upadłościowe według przepisów tytułu niniejszego, jeżeli postępowanie to zostało umorzone z innych przyczyn niż na wniosek dłużnika; 2) ustalony dla dłużnika plan spłaty wierzycieli uchylono na podstawie przepisu art. 491²⁰; 3) dłużnik, mając taki obowiązek, wbrew przepisom ustawy nie zgłosił w terminie wniosku o ogłoszenie upadłości; 4) czynność prawna dłużnika została prawomocnie uznana za dokonaną z pokrzywdzeniem wierzycieli.

²³ Rekomendacje..., *op. cit.*, s. 271 i n.

²⁴ Por. art. 491⁴ ust. 2 pkt 4, art. 491⁴ ust. 3, art. 491⁴ ust. 4 p.u.n.

w danej kategorii stosunków²⁵. Przy czym ocena stopnia staranności nie może być dowolna, musi poddawać się weryfikacji²⁶.

Ustawodawca w art. 491⁴ ust. 4 p.u.n. wprowadził nową podstawę oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości, która sankcjonuje poddanie przez dłużnika we wniosku niezgodnych z prawdą lub niezupełnych danych, chyba że niezgodność lub niezupełność nie są istotne lub przeprowadzenie postępowania jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. *Ratio legis* art. 491⁴ ust. 4 p.u.n. sprowadza się do wykluczenia możliwości nadużycia instytucji upadłości konsumenckiej poprzez dłużnika w celu skorzystania z procedury oddłużeniowej.

Podsumowując, zmiany w zakresie podstaw oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej należy ocenić pozytywnie. Przedmiotowe rozwiązania są mniej rygorystyczne od dotychczasowej regulacji art. 491³ p.u.n., co w konsekwencji będzie miało przełożenie na liczbę ogłaszanych upadłości konsumenckich. Ponadto rozwiązania te będą wykluczać ze strony dłużnika możliwość nadużycia instytucji oddłużenia i związku z tym interesy wierzycieli będą chronione. Można więc uznać, że zmiany w zakresie podstaw oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej wyważają sprzeczne interesy niewypłacalnego dłużnika z interesami jego wierzycieli. Poza tym przedmiotowe rozwiązania należy uznać za spójne aksjologicznie z założeniami, na których opiera się polski system prawny.

4. PRZESŁANKI UMORZENIA POSTĘPOWANIA WOBEC OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Zgodnie z dotychczasowym art. 491⁴ p.u.n., jeżeli upadły nie wskaże i nie wyda syndykowi całego majątku albo niezbędnych dokumentów lub w inny sposób nie wykonuje ciężących na nim obowiązków, sąd umarza postępowanie. Z treści tego przepisu wynika, że sąd obligatoryjnie umarza postępowanie, jeżeli upadły nie wykona obowiązków ciężących na nim w postępowaniu upadłościowym, niezależnie od przyczyn i charakteru zaniechania²⁷. Przepis ten jest rodzajem sankcji dla upadłego za zaniechania. Przedmiotowe rozwiązanie było mało racjonalne oraz pozbawione idei sprawiedliwości, gdyż przy ocenie zaniechania nie miało znaczenia, czy nastąpiło to z winy upadłego, czy też w sposób niezawiniony. Ponadto ustawa nie stopniowała zaniechania obowiązków upadłego w ramach postępowania upad-

²⁵ Na temat należytej staranności por. P. Machnikowski (w:) *Kodeks cywilny*, t. I, *Komentarz do artykułów 1–534*, pod red. E. Gniewka, Warszawa 2004, s. 779 i n.

²⁶ Tak SN na gruncie art. 355 k.c. Por. wyrok SN z dnia 21 września 2007 r., V CSK 178/07, LEX nr 485896.

²⁷ Szerzej R. Adamus, A.J. Witosz, A. Witosz: *Upadłość konsumencka...*, *op. cit.*, s. 69 i n.; K. Michalak: *Ogłoszenie upadłości...*, *op. cit.*, s. 85 i n.

łościowego, bowiem w treści dotychczasowego art. 491⁴ p.u.n. brak wzmianki o istotnym albo innym charakterze zaniechania.

W konsekwencji za zrozumiałe należy uznać, że ustawodawca zliberalizował regulację odnoszącą się do umorzenia postępowania poprzez rezygnację z obligatoryjnego jej charakteru na rzecz jej fakultatywnego charakteru. Zgodnie z art. 491¹⁰ ust. 2 p.u.n., jeżeli upadły nie wskaże lub nie wyda syndykowi całego majątku, niezbędnych dokumentów lub w inny sposób nie wykonuje ciężących na nim obowiązków, sąd z urzędu albo na wniosek syndyka lub wierzyciela, po wysłuchaniu upadłego, syndyka, a w razie potrzeby także wierzycieli, umarza postępowanie, chyba że uchybienie przez upadłego ciężącym na nim obowiązkiem nie jest istotne lub przeprowadzenie postępowania jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Powyższa regulacja „umożliwi uniknięcie dysfunkcji wynikającej z konieczności umorzenia postępowania nawet w razie bagatelnego bądź niezawinionego zachowania się upadłego, ponieważ zastosowanie sankcji znajdzie się w ramach uznania sądu”²⁸.

Przepis art. 491¹⁰ ust. 2 p.u.n. ma odpowiednie zastosowanie w przypadku, gdy podstawa oddalenia wniosku o ogłoszenie upadłości ujawni się po ogłoszeniu upadłości (art. 491¹⁰ ust. 3 p.u.n.).

Ratio legis uregulowania zawartego w art. 491¹⁰ ust. 2 i 3 p.u.n. sprowadza się do ochrony interesów wierzycieli poprzez wykluczenie możliwości nadużycia instytucji upadłości konsumenckiej przez dłużnika w celu skorzystania z procedury oddłużeniowej.

Ustawodawca na mocy nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. wprowadził możliwość umorzenia postępowania upadłościowego na wniosek upadłego (art. 491¹⁰ ust. 1 p.u.n.). Przedmiotowe rozwiązanie jest jak najbardziej uzasadnione, ponieważ tylko dłużnik posiada legitymację do złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości konsumenckiej (art. 491² ust. 3 p.u.n.). W związku z tym regulacja zawarta w art. 491¹⁰ ust. 1 p.u.n. jest uzupełnieniem zasady dyspozytywności (rozporządzalności) zarówno w ujęciu materialnym, jak i w ujęciu formalnym.

5. STRUKTURA POSTĘPOWANIA UPADŁOŚCIOWEGO WOBEC OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Co do zasady nowelizacja prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. nie zmienia struktury postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Jednym istotnym *novum*, które

²⁸ Rekomendacje..., *op. cit.*, s. 274.

ustawodawca na mocy przedmiotowej nowelizacji wprowadził, jest możliwość przyjęcia układu w ramach upadłości konsumenckiej.

W konsekwencji na podstawie art. 491¹–491²³ p.u.n. możemy wyróżnić cztery fazy postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej; są to:

- 1) postępowanie w przedmiocie ogłoszenia upadłości;
- 2) postępowanie w przedmiocie likwidacji masy upadłości z ewentualną możliwością zawarcia układu;
- 3) postępowanie w przedmiocie ustalenia i wykonania planu spłaty wierzycieli;
- 4) postępowanie w przedmiocie oddłużenia upadłego²⁹.

6. LIKWIDACJA MAJĄTKU DŁUŻNIKA W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM WOBEC OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Zasadniczo postępowanie o charakterze likwidacyjnym w stosunku do konsumentów będzie postępowaniem opartym na postępowaniu likwidacyjnym w stosunku do przedsiębiorców (art. 491² ust. 1 p.u.n.).

Ze społecznego oraz aksjologicznego punktu widzenia istotnym składnikiem masy upadłości jest lokal mieszkalny albo dom jednorodzinny, który służy do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych osoby fizycznej. Zaspokojenie tej podstawowej potrzeby jednostki sprzyja poszanowaniu godności człowieka³⁰.

Zgodnie z art. 491¹³ ust. 1 p.u.n., jeżeli w skład masy upadłości wchodzi lokal mieszkalny albo dom jednorodzinny, w którym zamieszkuje upadły, a konieczne jest zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych upadłego i osób pozostających na jego utrzymaniu, z sumy uzyskanej z jego sprzedaży wydziela się upadłemu kwotę odpowiadającą przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego w tej samej lub sąsiedniej miejscowości za okres od 12 do 24 miesięcy³¹. Jeżeli więc upadły konsument dotychczas zamieszkiwał dom jednorodzinny, to będzie miał prawo ubiegać się o kwotę odpowiadającą przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego, a nie o kwotę odpowiadającą przeciętnemu czynszowi najmu domu jednorodzinnego. Biorąc pod uwagę, że zasadniczo czynsz najmu lokalu mieszkalnego jest niższy od czynszu najmu domu jednorodzinnego, rozwiązanie to należy uznać za racjonalne,

²⁹ R. Lewandowski, P. Wołowski: *Prawo upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 256.

³⁰ Znaczenie mieszkania dla osoby fizycznej zostało wyrażone w międzynarodowych aktach prawnych oraz w Konstytucji RP. Zob. art. XXV Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka ONZ, rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 777 i 778, Paryż 10 grudnia 1948 r.; art. 11 ust. 1 Międzynarodowego Paktu Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (Dz. U. z 1977 r. Nr 38, poz. 169); art. 75 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 ze zm.).

³¹ Szerzej S. Gurgul: *Postępowanie upadłościowe...*, *op. cit.*, s. 533 i n.

ponieważ z jednej strony zabezpiecza potrzeby mieszkaniowe upadłego, a z drugiej strony wyklucza uszczuplenie masy upadłości ponad miarę. Regulacja ta jest przejawem wywarzenia przez ustawodawcę sprzecznych interesów konsumenta z interesami wierzycieli. Aprobując należy również ocenić dookreślenie przez ustawodawcę ustalenia kwoty odpowiadającej przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego poprzez wskazanie „w tej samej lub sąsiedniej miejscowości, w której znajduje się lokal mieszkalny albo dom jednorodzinny”. Dotychczasowa regulacja zawarta w art. 491⁶ ust. 1 p.u.n. odnosiła się tylko do kwoty odpowiadającej przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego, bez określenia zasięgu terytorialnego.

Powyższą kwotę określa sędzia–komisarz, biorąc pod uwagę potrzeby mieszkaniowe upadłego, w tym liczbę osób pozostających na jego utrzymaniu, zdolności zarobkowe upadłego, sumę uzyskaną ze sprzedaży lokalu mieszkalnego albo domu jednorodzinnego oraz opinię syndyka (art. 491¹³ ust. 2 p.u.n.). Opinia syndyka nie jest wiążąca dla sędziego–komisarza, ponieważ stanowi tylko jeden z elementów przy określaniu kwoty odpowiadającej przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego.

Inicjatorem wydzielenia z masy upadłości kwoty na zaspokojenie potrzeb mieszkaniowych jest upadły (art. 491¹³ ust. 2 p.u.n.). Dotychczasowa regulacja w tym zakresie legitymację przyznawała tylko syndykowi. Było to rozwiązanie mało racjonalne, gdyż funkcja wydzielenia kwoty odpowiadającej przeciętnemu czynszowi najmu lokalu mieszkalnego sprowadza się do ochrony interesu upadłego.

7. UKŁAD W POSTĘPOWANIU UPADŁOŚCIOWYM WOBEC OSÓB FIZYCZNYCH NIEPROWADZĄCYCH DZIAŁALNOŚCI GOSPODARCZEJ

Postępowanie układowe w stosunku do konsumentów zostało uregulowane na analogicznych zasadach do postępowania układowego przeznaczonego dla przedsiębiorców³². Przy czym ustawodawca wykluczył możliwość zawarcia układu na wstępnym zgromadzeniu wierzycieli (art. 491² ust. 1 p.u.n.). Rozwiązanie to należy ocenić pozytywnie, ponieważ instytucja wstępnego zgromadzenia wierzycieli została oparta na założeniu rozszerzenia autonomii wierzycieli, czyli na zwiększeniu zakresu uprawnień organów wierzycielskich w kształtowaniu przebiegu postępowania upadłościowego³³. Wykluczenie w ramach upadłości konsumenckiej dominacji wierzycieli w szczególności instytucjonalnych ułatwi osiągnięcie głównego

³² Por. art. 491²³ p.u.n.

³³ Szerzej T. Hutor: *Nowe prawo upadłościowe i naprawcze*, Glosa 2003, nr 1, s. 15; P. Wołowski: *Podłoże aksjologiczne prawa upadłościowego i naprawczego według rekomendacji Zespołu Ministra Sprawiedliwości ds. Nowelizacji Prawa Upadłościowego i Naprawczego*, Rejent 2013, nr 8, s. 95 i n.; F. Zoll: *O projekcie nowego prawa upadłościowego*, Przegląd Legislacyjny 2001, nr 1, s. 15 i 22.

celu tej instytucji (tj. oddłużenia konsumenta), gdyż co do zasady wierzyciele upadłego są zainteresowani szybką likwidacją jego majątku i odzyskaniem chociaż części swoich wierzytelności.

Zgromadzenie wierzycieli w celu zawarcia układu zwołuje sędzia–komisarz na wniosek upadłego. Przesłankę w tym zakresie stanowi uprawdopodobnienie, że w drodze układu zostaną osiągnięte cele postępowania (art. 491²² ust. 1 p.u.n.). W konsekwencji przyjęcie układu nie jest uzależnione od wystąpienia przesłanki, że w drodze układu wierzyciele zostaną zaspokojeni w wyższym stopniu, niż zostaliby zaspokojeni po przeprowadzeniu postępowania upadłościowego obejmującego likwidację majątku dłużnika³⁴.

W postępowaniu upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej do zawarcia układu wymagana jest zgoda upadłego (art. 491²² ust. 4 p.u.n.). Przepis ten wzmocnia pozycję dłużnika względem wierzycieli i w konsekwencji wyklucza możliwość nadużycia instytucji układu przez wierzycieli w celu przejęcia majątku dłużnika po zaniżonej wartości.

Przyjęcie przez ustawodawcę rozwiązania, że do zawarcia układu w upadłości konsumenckiej stosuje się odpowiednio przepisy o układzie w postępowaniu upadłościowym prowadzonym wobec przedsiębiorców, w praktyce może budzić wiele problemów. Po pierwsze, zgodnie z art. 267 ust. 1 p.u.n., jeżeli sąd ogłosił upadłość z możliwością zawarcia układu, a propozycje układowe nie zostały wcześniej złożone, upadły powinien zgłosić je w terminie miesiąca. W tym miejscu należy podkreślić, iż w postępowaniu upadłościowym wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej nie ogłasza się upadłości z możliwością zawarcia układu. W związku z powyższym powstaje wątpliwość, od kiedy powinien być liczony termin miesięczny do zgłoszenia propozycji układowych. W mojej ocenie termin ten powinien być liczony od daty wydania przez sędziego–komisarza postanowienia w przedmiocie zwołania zgromadzenia wierzycieli w celu zawarcia układu. Argumentem przemawiającym za powyższą tezą jest to, że przedmiotowe orzeczenie w drodze analogii rodzi identyczne skutki jak postanowienie o ogłoszeniu upadłości z możliwością zawarcia układu. Mało racjonalne byłoby bowiem prowadzenie postępowania układowego, które rodziłoby skutki upadłości obejmującej likwidację majątku dłużnika. W związku z powyższym należy również uznać, iż do postanowienia sędziego–komisarza w przedmiocie zwołania zgromadzenia wierzycieli w celu zawarcia układu w drodze analogii znajduje zastosowanie art. 117 p.u.n.³⁵

Po drugie, zasadniczo postępowanie upadłościowe wobec konsumentów prowadzi się na podstawie przepisów odnoszących się do postępowania upadłościowe-

³⁴ Por. art. 14 ust. 1 p.u.n.

³⁵ Zgodnie z art. 117 p.u.n. w razie zmiany sposobu prowadzenia postępowania upadłościowego z postępowania obejmującego likwidację majątku upadłego na postępowanie z możliwością zawarcia układu, skutki prawne ogłoszenia upadłości oraz czynności określonych w niniejszym oddziale pozostają w mocy. Za zgodą stron mogą być jednak uchylone.

go obejmującego likwidację majątku upadłego (art. 491² ust. 1 p.u.n.). W konsekwencji rodzi się pytanie, czy na mocy art. 268 p.u.n. legitymacja do złożenia propozycji układowych przysługuje również syndykowi oraz radzie wierzycieli. Wydaje się, że przyznanie legitymacji do złożenia propozycji układowych syndykowi i radzie wierzycieli jest sprzeczne z ogólnym założeniem tego postępowania, którym jest oddłużenie upadłego, a nie dalsze wzmacnianie pozycji wierzycieli³⁶.

Według art. 491²² ust. 2 p.u.n., zwołując zgromadzenie wierzycieli, sędzia–komisarz może wstrzymać likwidację majątku upadłego, w szczególności lokalu mieszkalnego albo domu jednorodzinnego, w którym zamieszkuje upadły. Przedmiotowe rozwiązanie w założeniu ustawodawcy ma umożliwić zachowanie mieszkania albo domu jednorodzinnego przez niewypłacalnego dłużnika w przypadku zawarcia układu z wierzycielami³⁷. Jest to przejaw wysunięcia na pierwszy plan funkcji sanacyjnej przed funkcją windykacyjną prawa upadłościowego.

W mojej ocenie powyższe założenie będzie możliwe do zrealizowania tylko w przypadku objęcia mocą układu wierzycieli hipotecznych.

Żaden z przepisów tytułu V w części trzeciej prawa upadłościowego i naprawczego nie wyklucza stosowania art. 273 ust. 2 p.u.n. Na mocy tego przepisu co do zasady układ nie obejmuje wierzytelności zabezpieczonej na mieniu upadłego hipoteką. W konsekwencji w ramach tzw. upadłości konsumenckiej w przypadku zwołania przez sędziego–komisarza zgromadzenia wierzycieli w celu zawarcia układu, wierzyciel zabezpieczony hipoteką może, co do zasady, prowadzić egzekucję z nieruchomości obciążonej hipoteką³⁸. Jedynym ograniczeniem, jakiego doznaje to uprawnienie w drodze analogii, jest możliwość zawieszenia egzekucji przez sędziego–komisarza na okres do trzech miesięcy (art. 141 ust. 1 p.u.n.). Prowadząc taką egzekucję, wierzyciel hipoteczny może skutecznie uniemożliwić zachowanie mieszkania albo domu jednorodzinnego przez niewypłacalnego dłużnika. Jest to istotny mankament omawianej regulacji, która całkowicie nie reguluje konfliktu interesów pomiędzy upadłym konsumentem a wierzycielem hipotecznym.

8. PLAN SPŁATY WIERZYCIELI

Ustawodawca również na mocy nowelizacji prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. wprowadził istotne zmiany w planie spłaty wierzycieli.

Obecna regulacja art. 491¹⁵ ust. 1 p.u.n. stanowi, że sąd wydaje postanowienie o ustaleniu planu spłaty wierzycieli upadłego, określającego, w jakim zakresie i w jakim czasie, nie dłuższym niż 36 miesięcy, upadły jest obowiązany spłacać

³⁶ Por. F. Zoll: *Opinia zlecona w sprawie projektu nowelizacji prawa upadłościowego w zakresie postępowania wobec osób niebędących przedsiębiorcami (druk 556)*, Biuro Analiz Sejmowych, Kraków 2008.

³⁷ Rekomendacje..., *op. cit.*, s. 276.

³⁸ S. Gurgul: *Prawo upadłościowe i naprawcze. Komentarz*, Warszawa 2010, s. 516 i 517.

zobowiązania uznane na liście wierzytelności, niewykonane w toku postępowania na podstawie planów podziału, oraz jaka część zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości zostanie umorzona po wykonaniu planu spłaty wierzycieli³⁹. Zobowiązania powstałe po ogłoszeniu upadłości i niewykonane w toku postępowania uwzględnia się w planie spłaty wierzycieli w pełnej wysokości, przy czym ich spłata może być rozłożona na raty na czas nie dłuższy niż przewidziany na wykonanie planu spłaty wierzycieli (art. 491¹⁵ ust. 2 p.u.n.). Bez wątpienia jest to krok w stronę ochrony interesów dłużnika.

W okresie wykonywania planu spłaty wierzycieli niedopuszczalne jest wszczęcie postępowania egzekucyjnego dotyczącego wierzytelności powstałych przed ustaleniem planu spłaty wierzycieli, z wyjątkiem wierzytelności wynikających z zobowiązań, które z mocy ustawy nie podlegają umorzeniu. Przedmiotowe rozwiązanie ma na celu ułatwienie osiągnięcia zasadniczego celu postępowania, jakim jest oddłużenie konsumenta. Ustawodawca zrezygnował z regulacji, która zakazywała podejmowanie przez dłużnika czynności przekraczających zakres zwykłego zarządu w okresie wykonywania planu spłaty wierzycieli. Ustawodawca zastąpił przedmiotowy zakaz, wprowadzając regulacje, że w okresie wykonywania planu spłaty wierzycieli upadły nie może dokonywać czynności prawnych, dotyczących jego majątku, które mogłyby pogorszyć jego zdolność do wykonania planu spłaty wierzycieli (art. 491¹⁸ ust. 1 p.u.n.). Przedmiotowa regulacja jest rozwiązaniem bardziej racjonalnym od dotychczasowego rozwiązania, gdyż nie ogranicza upadłego w zakresie „zdolności do czynności prawnych” przy jednoczesnym zabezpieczeniu praw wierzycieli. W szczególnie uzasadnionych przypadkach sąd, na wniosek upadłego, może wyrazić zgodę na dokonanie albo zatwierdzić dokonanie czynności prawnej, dotyczących jego majątku, które mogłyby pogorszyć jego zdolność do wykonania planu spłaty wierzycieli (art. 491¹⁸ ust. 2 p.u.n.).

Powstaje pytanie o skutki prawne braku zgody albo zatwierdzenia przez sąd czynności prawnej. Skutkiem braku zgody albo zatwierdzenia nie jest uznanie czynności prawnej za czynność ułomną (*negotium claudicans*) oraz wystąpienie stanu tzw. bezskuteczności zawieszonej. Przepis ustawy dla dokonania czynności prawnej wymaga bowiem zgody (zezwolenia) organu władzy publicznej (sądu), czyli organu, który występuje w roli władczej, a nie w roli „osoby trzeciej” w rozumieniu prawa cywilnego. W związku z tym organ ten nie składa oświadczenia woli, które konstituuje zdarzenie wywołujące stan bezskuteczności zawieszonej⁴⁰.

W konsekwencji należy uznać, iż skutkiem braku zgody albo zatwierdzenia czynności prawnej przez sąd jest jej nieważność, jako sprzecznej z ustawą (art. 58 k.c.).

³⁹ Szerzej R. Adamus, A.J. Witosz, A. Witosz: *Upadłość konsumencka...*, op. cit., s. 79 i n.; S. Gurgul: *Postępowanie upadłościowe wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej — cz. II*, Monitor Prawniczy 2009, nr 11, s. 592 i n.

⁴⁰ Z. Radwański (w:) *System prawa prywatnego*, t. 2, *Prawo cywilne — część ogólna*, pod red. Z. Radwańskiego, Warszawa 2002, s. 443 i 444.

Zatwierdzenie przez sąd dokonanej czynności prawnej wywołuje skutki prawne z mocą wsteczną (*ex tunc*).

Kolejną modyfikacją, jaką przeprowadził ustawodawca, jest zrezygnowanie z wystąpienia przemijającej przeszkody, która uniemożliwia wywiązanie się z obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli jako przesłanki zmiany planu spłaty wierzycieli. Obecnie sąd może zmienić plan spłaty wierzycieli poprzez przedłużenie terminu spłaty wierzytelności na dalszy okres nieprzekraczający 18 miesięcy, jeżeli upadły nie może wywiązać się z obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli (art. 491¹⁹ ust. 1 p.u.n.). Oznacza to, że do zmiany planu spłaty wierzycieli ustawa nie wymaga spełnienia jakiejś specjalnej przesłanki. Bez wątplenia regulacja art. 491¹⁹ ust. 1 p.u.n. jest bardziej elastyczna niż dotychczasowy przepis regulujący zmianę planu spłaty wierzycieli. W konsekwencji pozwoli to przy orzekaniu o zmianie planu spłaty wierzycieli na uwzględnienie indywidualnej sytuacji upadłego, co bez wątplenia będzie miało przełożenie na efektywność procedury oddłużeniowej.

Dotychczasowa regulacja obligowała sąd do uchylenia planu spłaty wierzycieli zawsze, gdy upadły nie wykonywał jakichkolwiek zobowiązań objętych planem spłaty, niezależnie od przyczyn niewykonania czy też jego charakteru.

Zgodnie z brzmieniem obecnego art. 491²⁰ ust. 1 p.u.n. w razie niewykonywania przez upadłego obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli sąd z urzędu albo na wniosek wierzyciela, po wysłuchaniu upadłego i wierzycieli objętych planem spłaty wierzycieli, uchyla plan spłaty wierzycieli, chyba że uchybienie obowiązkowi jest nieznaczne lub dalsze wykonywanie planu spłaty wierzycieli jest uzasadnione względami słuszności lub względami humanitarnymi. Z treści tego przepisu wynika, że uchylenie planu spłaty wierzycieli ma fakultatywny charakter. Oznacza to, że sąd, rozpoznając przedmiotową sprawę, swobodnie ocenia sytuację i w zależności od wagi naruszeń występujących w danym przypadku orzeka o uchyleniu planu spłaty wierzycieli.

Co do zasady w przypadku uchylenia planu spłat wierzycieli zobowiązania upadłego nie będą ulegać umorzeniu (art. 491²⁰ ust. 3 p.u.n.).

9. ODDŁUŻENIE KONSUMENTA

Nowelizacja prawa upadłościowego i naprawczego z dnia 29 sierpnia 2014 r. zmodyfikowała instytucje oddłużenia konsumenta. Oprócz istniejącej już przesłanki, której wystąpienie obliguje sąd do oddłużenia konsumenta (tj. po wykonaniu przez upadłego obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli sąd wydaje postanowienie o stwierdzeniu wykonania planu spłaty wierzycieli i umorzeniu zobowiązań upadłego powstałych przed dniem ogłoszenia upadłości i niewykonanych w wyniku wykonania planu spłaty wierzycieli)⁴¹, ustawodawca wprowadził możli-

⁴¹ Szerzej R. Adamus, A.J. Witosz, A. Witosz: *Upadłość konsumencka*..., *op. cit.*, s. 98 i n.

wość oddłużenia konsumenta bez ustalenia planu spłaty wierzycieli, jeśli osobista sytuacja upadłego w oczywisty sposób wskazuje, że nie byłby on zdolny do dokonania jakichkolwiek spłat w ramach planu spłaty wierzycieli (art. 491¹⁶ ust. 1 p.u.n.). Umarzając zobowiązania upadłego bez ustalenia planu spłaty wierzycieli, sąd obciąża Skarb Państwa tymczasowo pokrytymi kosztami postępowania (art. 491¹⁶ ust. 2 p.u.n.). Przedmiotowe rozwiązanie pozwoli na uwzględnienie sytuacji dłużników, co do których z góry wiadomo, że nie mają żadnych możliwości zarobkowych.

Kolejnym *novum*, jakie wprowadziła przedmiotowa nowelizacja prawa upadłościowego i naprawczego, jest możliwość umorzenia niewykonanych zobowiązań upadłego wraz z uchyleniem planu spłaty wierzycieli. Jeżeli więc brak możliwości wywiązania się z obowiązków określonych w planie spłaty wierzycieli ma charakter trwały i wynika z okoliczności niezależnych od upadłego, sąd na wniosek upadłego, po wysłuchaniu wierzycieli, może uchylić plan spłaty wierzycieli i umorzyć niewykonane zobowiązania upadłego (art. 491¹⁹ ust. 2 p.u.n.).

Rozwiązanie to wysuwa na pierwszy plan funkcję oddłużeniową i w konsekwencji pozwoli na umorzenie zobowiązań dłużnika, pomimo zaistnienia niezależnych od upadłego zdarzeń losowych. W szczególności rozwiązanie to nabierze znaczenia w przypadku, gdy znaczna część planu spłaty wierzycieli zostanie wykonana.

Nie podlegają umorzeniu zobowiązania o charakterze alimentacyjnym, zobowiązania wynikające z rent z tytułu odszkodowania za wywołanie choroby, niezdolności do pracy, kalectwa lub śmierci, zobowiązania do zapłaty orzeczonych przez sąd kar grzywny, a także do wykonania obowiązku naprawienia szkody oraz zadośćuczynienia za doznaną krzywdę, zobowiązania do zapłaty nawiazki lub świadczenia pieniężnego orzeczonych przez sąd jako środek karny lub środek związany z podaniem sprawcy próbie, jak również zobowiązania do naprawienia szkody wynikającej z przestępstwa lub wykroczenia stwierdzonego prawomocnym orzeczeniem oraz zobowiązania, których upadły umyślnie nie ujawnił, jeżeli wierzyciel nie brał udziału w postępowaniu (art. 491²¹ ust. 2 p.u.n.). Wykluczenie powyższych zobowiązań spod zakresu instytucji oddłużenia należy uznać za spójne aksjologicznie z polskim systemem prawnym. W związku z tym jest jak najbardziej uzasadnione.

* * *

Zasadniczo wprowadzenie przez ustawodawcę zmiany w zakresie postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej należy ocenić pozytywnie. W szczególności na aprobatę zasługuje wysunięcie na pierwszy plan funkcji oddłużeniowej przed funkcją windykacyjną postępowania oraz możliwość przyjęcia układu przez upadłego konsumenta z wierzycielami. Przy czym pewne kontrowersje może wzbudzać uregulowanie postępowania w kwestii przyjęcia układu opartego na przepisach o układzie w postępowaniu upadłościowym

prowadzonym wobec przedsiębiorców. W szczególności istotnym mankamentem regulacji odnoszącej się do układu w upadłości konsumenckiej jest brak przepisu regulującego konflikt interesów pomiędzy upadłym konsumentem a wierzycielami hipotecznymi.

Natomiast pozytywnie należy ocenić liberalizację przesłanek wszczęcia oraz umorzenia postępowania upadłościowego wobec osób fizycznych nieprowadzących działalności gospodarczej. Również aprobowano należy ocenić rozbudowanie przez ustawodawcę przesłanek oddłużenia konsumenta.

Podsumowując, wprowadzenie w życie przedmiotowych zmian powinno przyczynić się do zwiększenia liczby wszczynanych postępowań upadłościowych wobec konsumentów, a w konsekwencji do zwiększenia liczby efektywnych oddłużeń upadłego konsumenta.

PRZEMYSŁAW WOŁOWSKI

THE CONSUMER BANKRUPTCY IN THE AMENDED BANKRUPTCY
AND REORGANIZATION LAW OF AUGUST 29, 2014

S u m m a r y

The paper is dedicated to changes introduced on 29 August 2014 by the Polish legislator to the consumer bankruptcy. Those amendments favour the release of the bankrupt from his or her debts. To this end, the prerequisites for the opening of consumer bankruptcy proceedings have been liberalized and the base of consumer debt reduction expanded. It is expected that the implementation of those changes will result in the increase of the number of consumer bankruptcies.